

Alojzij Pavel Florjančič

ŠKOFJELOŠKI PASIJON LETA 1996 V GLOBASNICI, KAPELSKI LETA 2017 V ŽELEZNI KAPLI IN LJUBLJANI

UVOD

Spregovorili bomo o uprizoritvah dveh starejših slovenskih pasijonskih iger, pravzaprav gre za odrski izvedbi odlomkov Škofjeloškega pasijona v Globasnici leta 1996 in odlomkov Kapelskega pasijona v Železni Kapli leta 2017 ter slednjega še istega leta v Ljubljani. Da jih objavljamo prav zdaj, leto pred ponovno uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona (v nadaljevanju: ŠP), je več razlogov.

Prvi razlog je, da je prav odrska uprizoritev ŠP v Globasnici na avstrijskem Koroškem pred tremi desetletji očitno prepričala Ločane, vsaj nekatere, da je mogoče z amaterji oživiti ŠP tudi v njegovem izvornem mestu, v Škofji Loki. Tine Debeljak je sicer v letih 1936 in 1937 na oder s ponovno postavil Romualdov pasijon, kompletnim Romualdovim besedilom, ki ga je pred tem jezikovno nekoliko ogladil, »posodobil« ter izločil zastarele izraze in izposojenke. Mogočen avditorij za novo šolo, velik oder z obojestranskima rampama in kolosalna scena z imitacijami stavb z Mestnega trga, je tisoč glavi množici omogočila doživeto predstavo, vendar le kot simulirano procesijo, brez atraktivne konjenice. V času 2. svetovne vojne in še dolgo po njej ŠP ni bilo mogoče uprizarjati. Prvi skromni poskusi v letih 1973 in 1981 niso rodili sadov. Konec osemdesetih let so se družbene razmere toliko spremenile, da so se začeli ljudje o ponovni obuditvi ŠP resneje pogovarjati.¹ Po osamosvojitvi in v spremenjenih, demokratičnih razmerah je nova občinska oblast v Škofji Loki leta 1992 razpisala javni natečaj za režijo ŠP. Z zmagovito in nagrajeno projektno skupino *Locopolis*, pod vodstvom poklicnega reži-

¹ Vincencij Demšar, eden od pomembnih natečajnih odbornikov pove, da je o uprizoritvi ŠP v Škofji Loki prvi začel govoriti Blaž Kujundžič v okviru tedanje SZDL (družbeno-politična organizacija, Socialistične zveze delovnega ljudstva v nekdanji SFRJ). Slovenski teatrolog, dramaturg, urednik in literarni zgodovinar Goran Šmid pa je avtorju (APF) povedal, da so v drugi polovici osemdesetih let v vodstvu tedanje Zveze kulturnih organizacij Slovenije (ZKOS) začeli razmišljati o uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v Ljubljani, za katerega bi angažirali amaterske gledališke skupine z Gorenjske. V tem kontekstu je bila zelo povedna izdaja Škofjeloškega pasijona, avtorja Lovrenca Marušiča, v zbirki Kondor, MK v sodelovanju s Cankarjevim domom, leta 1987 v 2000 izvodih. Interes Ljubljane, da »dobijo« ŠP, je bil torej artikuliran in aktualen. Močno in nepremagljivo prepreko tem ambicijam je predstavljal dr. Marko Marin, umetnostni zgodovinar, režiser, teatrolog, prof. na AGRFT.

serja Lojzeta Domanjka, pa občinski pripravljalni odbor ni našel skupnega jezika. Stvar se je začela zapletati in vleči. Nekateri neizbrani režiserji, ki bi ŠP imeli radi v Ljubljani, so potem tam izpeljali »svoj« ŠP.² Kot je bilo že povedano, je začela loška občina po ogledu ŠP v Globasnici iskati primerne nepoklicnega režiserja z amaterskimi igralci.³ Leta 1997 so našli Marjana Kokalja, režiserja ŠP, in 28. marca 1999 so na štirih prizoriščih uprizorili Škofjeloški pasijon po originalnem Romualdovem besedilu in vseh režijskih napotkih. Režiser je izvirnih štirinajstih prizorov razširil na dvajset, izvajanih na štirih prizoriščih in s konjenico. Pono-vitev je bila še naslednje, milenijsko leto, nato pa še leta 2009 in 2015. Pri zadnji uprizoritvi so igralci uporabili jezikovno posodobljeno dramsko besedilo avtorja Ludvika Kaluže. Leta 2016 je bil ŠP sprejet na UNESCOV seznam nematerialne kulturne dediščine človeštva. Naslednja uprizoritev, gre pravzaprav za šest zaporednih uprizoritev na vsakih šest ali sedem let, bo leta 2021.

² Več o tem v serijski publikaciji Pasijonski razgledi 5/2010, str. 78 – 81

³ Jure Svobljak je po ogledu Drabosnjakovega pasijona leta 1990 v Kostanjah in nato tudi ŠP leta 1996 v Globasnici odkril primerne režiserja Marjana Kokalja, ko si je poleti 1997 v Selcih ogledal igro Turški križ, avtorja Janeza Evangelista Kreka. V tej zelo uspeli igri amaterskih igralcev je za povrh nastopila tudi kmečka konjenica, kar je bilo za ŠP še dodana vrednost. Marjan Kokalj začne oktobra istega leta s pripravami na ŠP in 28. marca 1999 se na Mestnem trgu v Škofji Loki zopet zasliši glas: / *Iz paradiža, tega veseliga luštniga kraja / poberite se, Adam inu Eva, vam angelc šraja!* /. Od tega je minulo trideset let, kar je drugi razlog za spominski zapis.

Naš prispevek končujemo z drugim pasijonskim oderskim dogodkom v Železni Kapli leta 2017. Leto prej sta Erik Prunč in Matija Ogrin uredila znanstvenokritično izdajo Kapelskega pasijona, Editio princeps kot 1. knjigo *Zbranih del starejšega slovenskega slovstva*. Delo velja za eno največjih novjših odkritij slovenskega slovstva in slovenske dramatike 17. stoletja. Tako imamo poleg »kapucinskega« Škofjeloškega pasijona v procesijski izvedbi ohranjeno in izvrstno komentirano še eno veliko baročno odsko pasijonsko igro, Kapelski pasijon jezuitske provenience. Ta ima kar 2.758 verzov, v primerjavi z 865. verzi ŠP, in vsebuje motive iz besedilne tradicije srednjeveškega (srednje)evropskega pasijonskega izročila. To je *drugi razlog* za ta prispevek.

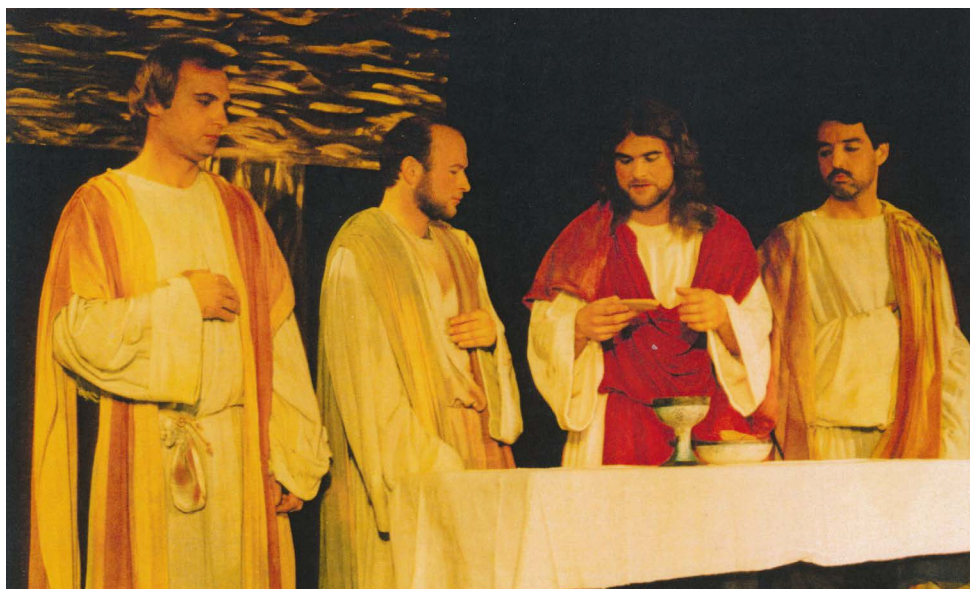
Ta dva dogodka simbolično uokvirjata bogato slovensko pasijonsko sceno zadnjih tridesetih let, še posebej pa v zadnjem poldrugem desetletju, v katerem se je vedenje o pasijonskih igrah oziroma pasijonskih procesijah na Slovenskem zelo poglobilo. Temu je v precej prispevala periodična publikacija *Pasijonski doneski* in znanstvenokritične monografije starejšega slovenskega slovstva, ki jih na ZRC SAZU urejuje Matija Ogrin⁴. Škofjeloški pasijon je tako dobil svoje temeljno delo leta 2009, Kapelski pasijon pa leta 2016.

⁴ Zbirka izhaja pri Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU).

ŠKOFJELOŠKI PASIJON V GLOBASNICI LETA 1996

Ko je prvič zadišalo po pasijonu v Loki

Koroška ima bogato tradicijo uprizarjanja pasijonskih iger v nemškem in slovenskem jeziku. Od slednjih, starejših sta najbolj znana baročni, tridnevni Kapejski pasijon, ki je bil zadnjič izveden v Železni Kapli leta 1937, in »bukovniški« Drabosnjakov pasijon iz leta 1818, ki so ga zadnjič igrali na Kostanjah leta 1990. Slednjega je pred 2. svetovno vojno na oder postavil tudi globasniški župnik J. Sekol. Z igro so gostovali po Koroški, celo v Celovcu. Leta 1959 so jo ponovili še v Globasnici. Domačini, ki so takrat v njem igrali, so v devetdesetih letih nagovorili župnika Petra Stickerja, da bi pasijon ponovno uprizorili. Sticker je svoj predlog, da bodo pasijon postavili samo z govorcami, brez statistov, posredoval gledališkemu mentorju prof. Mirku Mahnič. Mahnič, ki je Globaščanom napisal več religioznih iger za zavod šolskih sester v Št. Petru v Rožu in Št. Rupertu pri Velikovcu, pa mu je to odsvetoval: »To pa ne gre!« Potem si je premislil in popravil svojo prvo izjavo: »To je dobra ideja. Zavidam Vam to idejo. Potem nam je prišlo na misel, da dramo obogatimo še z zborom.«⁵ Tako dramaturško prirejen ŠP so Korošci povezali s petjem ljudskih pasijonskih pesmi iz Podjune, ki jih je zbral Bertelj Logar in so jih peli štebenski in globaški cerkveni in posvetni zbori, pod vodstvom Nadice Srnjec, Janeza Petjaka in Stanka Polzerja.

⁵ Pismo P. Stickerja (25. 3. 2019) Juriju Svolfjšaku.

- Prolog k predstavi (igralec Kristusa kot znanilec)
- Zadnja večerja
- Oljska gora
- Zaslisanje (pri Kajfu, pri Pilatu, pri Herodu)
- Bičanje
- S trnjem kronanje
- Pilatova sodba
- Veronika obriše Kristusu pot
- Tri Marije pod križem
- Stotnik prebode Kristusovo stran, spreobrnjenje
- Pieta in apostol Janez

Vloge	Igralci	Vloge	Igralci
<i>Kristus</i>	Janez Smrečnik	<i>Marija Saloma</i>	Angelika Smrečnik
<i>Marija</i>	Inge Koren	<i>Angeli</i>	Monika Schmutzer, Dagmar Kogoj, Štefka Kordež
<i>Peter</i>	Štefan Gregorič	<i>Judje</i>	Leopold Sodjak, Štefej Šmutzer, Štefan Gregorič
<i>Janez</i>	Guido Sodjak	<i>Farizej</i>	Mirko Smrečnik
<i>Juda Iškariot</i>	Leopold Smrečnik	<i>Longinus</i>	Štefej Šmutzer
<i>Kajfa</i>	Luka Hudl	<i>Paž</i>	Milena Hudl
<i>Pilat</i>	Štefan Boschit	<i>Scena</i>	Breda Varl
<i>Herodež</i>	Mirko Smrečnik	<i>Kostumi</i>	Alenka Bartel
<i>Marija Magdalena</i>	Lena Gregorič	<i>Organizacija</i>	Inge Koren, Lena Gregorič
<i>Veronika</i>	Angelika Smrečnik	<i>Režija</i>	Peter Sticker

Slovensko Kulturno društvo v Globasnici, Slovensko prosvetno društvo Edinost v Štebnu, 24. marca 1996.

KAPELSKI PASIJON V ŽELEZNI KAPLI IN LJUBLJANI LETA 2017

Sedem odlomkov

*Žegnane badite, taje roke inu nage, katere ste mene nosile,
žegnane badite taje prsi, katere ste mene dojile.*

*Vstani gar, lubezniva maja mati,
ta žegen ima vselej par tebi ostati.*

KP, 200 – 203, v: Prunč, Ogrin, 2016

Kapelski pasijon (v nadaljevanju: KP) je baročna pasijonska igra, ki so jo uprizarjali v Železni Kapli na Koroškem v baročni dobi, vse do leta 1800 in občasno še do 2. svetovne vojne. Ohranila se je v rokopisu s konca 18. stoletja, besedilo v rokopisu pa izvira iz starejših predlog slovenske jezuitske dramatike.

Kapelski pasijon je zelo obsežen, saj vsebuje kar tri ločene predstave:

- na veliki četrtek dopoldan je uprizorjeno dogajanje od Jezusove zadnje večerje do Pilatove obsodbe;
- predstava na veliki četrtek zvečer prikaže prizore od Pilatove ječe prek križanja do tedaj, ko mrtvega Jezusa položijo Mariji v naročje;
- tretja predstava pa vsebuje vstajenjski del, uprizarjali so jo na velikonočni ponedeljek in vsebuje lepe prizore Jezusovega srečanja z materjo Marijo in apostoli, ki jim je dodana sklepna igra o tehtanju pokojnikove duše.

Tri obsežne predstave so s pretresljivo vsebino objemale celoten velikonočni praznik. Kot baročni igri pa Kapelskemu pasijonu v prizorih z vojaki in deklami ne manjka tudi kanček ljudskega humorja v vstajenjski predstavi, kjer se je bilo moč pošaliti iz spečih vojakov pri grobu ipd.

V Železni Kapli so KP igrali zadnjič leta 1937 na Jožefovo, na cvetno nedeljo in velikonočni ponedeljek.

Rokopis je v začetku 20. stoletja odkril koroški duhovnik in krajevni zgodovinar Štefan Singer in je veljal za izgubljenega. V osemdesetih letih 20. stoletja sta rokopis našla dr. Erich Prunč in dr. Janko Zerzer. Razpadajočo knjigo je Erich Prunč dal restavrirati na lastne stroške. V Celovcu je Erich Prunč inštitutu Urban Jarnik izročil v hrambo originalni rokopis Kapelskega pasijona z besedami: »Skrbno mi to čuvajte!« Erich Prunč je izrazil tudi željo, da bi Kapelski pasijon ponovno zaigrali v Železni Kapli in ponudil, da bi pri tem rad jezikovno pomagal.

Konec marca 2017 sta pokojni dr. Erich Prunč in dr. Matija Ogrin v Železni Kapli in Celovcu predstavila kritično izdajo KP. Ob predstavitvi v Železni Kapli so domači igralci, v režiji domačega župnika Poldeja Zundra, odlično zaigrali odlomke iz pasijona. Uprizoritev so ponovili 17. novembra 2017 v Ljubljani, in sicer v okviru slovenističnega simpozija Obdobja, ko je nastal tudi posnetek, ki je dostopen na medmrežju (youtube, glej vire na koncu).

- Prolog k prvi predstavi
- Jezusovo slovo od Marije
- Pilatova žena
- Štetje srebrnikov
- Vojak pri grobu in dekla
- Monolog Smrti
- Grešna duša na sodbi

Vloge	Igralci	Vloge	Igralci
<i>Prolog</i>	Fabian Benetik	<i>Grešna duša</i>	Verena Smrtnik
<i>Jezus</i>	Erhart Oščina	<i>Angel Mihael</i>	Franc Sadolšek
<i>Marija</i>	Mari Smrtnik-Doujak	<i>Hudič</i>	Pep Benetik
<i>Pilat</i>	Andi Ošina	<i>Smrt</i>	Helga Dobeitz
<i>Pilatova žena</i>	Marija Ošina		
<i>Kajfež</i>	Daniel Pasterk	<i>Scena</i>	Valentin Oman (slike)
<i>Vojak</i>	Pepi Orasche	<i>Režija</i>	Polde Zunder
<i>Dekla</i>	Anja Orasche		

S sodelovanjem igralske skupine SPD Zarja in glasbenikov in Cerkevne- ga pevskega zbora Železna Kapla, ki jih vodi Božo Hartmann, violončelo igra Alexandra Petscharnig, pianino pa Veronika Gerdey.

DODATEK

*Naš Gospud je od smrti vstal,
od nega britka martre;
nam je se veseliti,
on nam hoče (k) trošti biti.
Kyrie eleison.*

Stiški rokopis, okrog leta 1440

Kot smo napisali zgoraj, nosita oba velika slovenska baročna pasijona, škofjeloški in kapelski, v zapisani obliki stara, še renesančna in srednjeveška, morda celo zgodnjerednjeveška pasijonska izročila. Na to me je še dodatno opozorila pravkar izšla knjiga *Slovensko slovstveno izročilo*, ki jo je naš plodoviti sodelavec Matija Ogrin izdal pri Mohorjevi družbi. Za pokušnjo pogledjmo poglavje o velikonočnih pesmih, saj je prav ta tema najpogostejša v naših publikacijah. Ogrin piše: »Velikonočna pejssem je najpomembnejša in poleg kirielejsonov najstarejša slovenska pesem. (...) Sprva je obstajala le prva kitica – velikonočni kirielejson 'Naš Gospud je od smrti vstal', ki je verjetno nastal na prehodu iz 12. v 13. stoletje. Ta je v ljudskem jeziku izrazil poglobitno resnico velikonočne liturgije o Jezusovem vstajenju«. (...) Ogrin konča svoje razmišljanje: »Velikonočna pejssem je povzela vse glavne misli, ki so napajale vero srednjeveških Slovencev v odrešilni pomen Kristusovega vstajenja, s katerim je postalo učinkovito njegovo trpljenje. Hkrati pa je Velikonočna pejssem postala strnjen povzetek skoraj 1000 let stare naše slovstvene in duhovne zgodovine, od misijonske dobe do novega veka.« V komentarju na strani 201 Ogrin pravi, da so to velikonočno pesem peli v velikonočnem delu pasijonske igre v Železni Kapli, čeprav v rokopisu ni zapisana, ker so jo vsi poznali in jo peli na pamet.

KOROŠKI ZAKLJUČEK (malce zasebno)

*Kadar se v srcu spomnim Korotana,
odpre se mi globoko v srcu rana ...*

Oton Župančič, *Korotan v srcu*, 1947

Ko sem začel lani pripravljati ta prispevek, se še nisem spomnil, da bo letos minilo sto let od Koroškega plebiscita leta 1920. Tedaj je na drugi strani Karavank ostala velika večina koroških Slovencev. S Koroške, kjer smo se samoniklo, duhovno, versko in politično vključevali v evropsko družino, smo morda s tem pomagali širiti ljudsko pasijonsko tradicijo proti pravoslavnemu in islamskemu jugovzhodu.

Naj bo ta s Koroško obarvan sentiment dodatni, *tretji razlog* za to pisanje.

Viri in literatura

- Škofjeloški pasijon 1996, Video, Artis Filmproduction, DVD: VHS SP, 60 min., Primoschgasse 3, 9020 Klagenfurt/Celovec, Austria.
- Podnar, F. Prispevek h kroniki občin Škofja Loka, Železniki, Žiri in Gorenja vas - Poljane, *Loški razgledi* 43/1996, str. 296.
- Svoljšak, J. Svetloba v temi. V: Škofjeloški pasijon 2006, Katalog Potujoče razstave Škofjeloški pasijon, 2006, str. 90–91.
- Kokalj, M. Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999. V: *Škofjeloški pasijon: preprosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila*, 1999, str. 239–244.
- Romuald, oče. Škofjeloški pasijon: *znanstvenokritična izdaja*, Celje: Mohorjeva družba, Ljubljana: SAZU, 2009.
- Prunč, E. et al. *Kapelski pasijon, Komedija od Kristusoviga trplinja, katiro so nekidej na ta veliki četrtek inu na ta velikonočni pondelak v Kapli špilali*, Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2016.
- Kapelski pasijon, sedem odlomkov*, Gledališka skupina župnije Železna Kapla/Eisenkappel/, Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, 2017, https://www.youtube.com/watch?v=feVX_5IyYas, 51:30 min, Ljubljana.
- Ogrin, M. *Slovensko slovstveno izročilo: Drobcji slovenskega slovstva izročeni v rokopisih*, Celje: Celjska Mohorjeva družba, Ljubljana: Društvo Mohorjeva družba, 2020.